

LIBOR KUTĚJ

ŘEDITEL ÚSTAVU
ZPRAVODAJSKÝCH
STUDIÍ UNIVERZITY
OBRANY V BRNĚ

PODCEŇUJEME HROZBY. PROBUĎME SE!

TEXT VILIAM BUCHERT
FOTO NGUYEN PHUONG THAO

NEJVĚŠÍ HROZBY SOUČASNOSTI:

- ▶ AGRESÍVNÍ IMPERIÁLNÍ RUSKO
- ▶ DOPADY NELEGÁLNÍ MIGRACE
- ▶ HYBRIDNÍ VÁLKA A DEZINFORMACE
- ▶ STÁLE SILNĚJŠÍ A ASERTIVNĚJŠÍ ČÍNA

PLUKOVNÍK LIBOR KUTĚJ (56) zná české zpravodajské služby jako málokdo. Byl důstojníkem služby, který byl pověřený různými úkoly, a to i v zahraničí. V letech 2007–2009 byl zástupcem ředitele Vojenského zpravodajství a dnes je ředitelem Ústavu zpravodajských studií na Univerzitě obrany v Brně. Působil také jako diplomat v Izraeli a Jordánsku. „Obávám se, že za dobu, co v Evropě díky bohu nebyl velký konflikt, se změnila naše mentalita. Nejsme ochotni si některé hrozby připustit,“ říká v rozhovoru pro *Reflex* v reakci na to, co dnes reálně hrozí České republice.

Dnešní svět se zdá být nebezpečný a nevyzpytatelný, nedaleko od nás zuří krvavá válka. Jak dnes fungují české bezpečnostní a zpravodajské služby? Jsme něco takového schopni zvládnout a jsme připraveni na řešení krizí?

Nejsou to čučkaři. Civilní i vojenské služby se neustále přizpůsobují situaci a trendům, jinak by to ani nešlo. Nefungují, jak si někdo usmyslí, že si samy řeknou, co by dělaly. Úkoly jim v každoročních prioritách zadává vláda. Služby předkládají vládě svá zjištění a na základě toho to pak kabinet naformuluje.

Komu a jak to předkládají?

Existuje Výbor pro zpravodajskou činnost, který je orgánem Bezpečnostní rady státu a jenž to koordinuje, tam se vyhodnocují informace nezbytné pro zajištění bezpečnosti České republiky. K tomu může něco přidat vláda nebo nějaký resort.

Ale vlády se mění. Mění se pak i ty priority?

Dobrá otázka, ale služby pracují s dlouhodobou perspektivou. Třeba rozvědka nemůže pracovat nahodile, potřebuje nějaký časový výhled, zabezpečení, dobrou přípravu. Zejména v případě složitých kontrarozvědčných zemí, jako je Rusko, Čína, Írán nebo Severní Korea. To jsou komplikovaná prostředí. **To znamená, že tam všude máme agenty?**

To neříkám. A na takovou otázku vám nemohu ani odpovědět. **Doufám, že v některých těch zemích jsme.**

Popíšu to obecně na příkladu Ruska, protože o něm se v posledních týdnech nejvíce hovoří a některé výroční zprávy služeb ho opakovaně zmiňují. O Rusku jako

velmi vážné bezpečnostní hrozby začala česká veřejnost více hovořit až po okupaci Krymu v roce 2014, ale nebylo to dostatečně. To se změnilo po zahájení ruské agrese na Ukrajině v roce 2022. Jenže česká kontrarozvědka zpravodajská komunita ruskou hrozbu už od roku 1990, tedy po revoluci, nikdy nepodceňovala.

Takže ruská hrozba není nic nového, jak by se mohlo jevit kvůli válce na Ukrajině?

Absolutně ne! Rozvědka i kontrarozvědka se Ruskem intenzivně zabývají desítky let.

Jak přesně zpravodajské služby reagují na to, co se děje?

Mění se prostředí, v němž pracují. Především informační prostředí. Kdysi bylo informací málo a služby je v některých případech musely doslova dolovat. Dnes je naopak informací z různých zdrojů a s různou důležitostí hodně. Služby pak mají problém rozlišit, která informace je důležitá, která je pravdivá a co je už dezinformací. Velmi důležitá je věrohodnost zdroje.

Někdy je těžké vůbec zjistit, zda něco, co vypadá reálně, není dezinformace?

Podstrčené informace, protože módní slovo dezinformace nemusí být ze zpravodajského hlediska úplně přesné, jste se v minulosti, kdy jsme nebyli zaplaveni takovým množstvím informací, měl více času věnovat a ověřovat ji. Dnes je to daleko obtížnější. To má bohužel za následek chaos ve veřejném prostoru, protože každý den se objeví něco nového, a než to stihnete ověřit, přijde něco jiného. **Jak to ovlivňují moderní technologie, internet, sociální sítě a podobně, s jejichž pomocí lze doručit k adresátům cokoli, i to, co někdo schválně podstrčil. A my někdy nejsme schopni rozeznat, co je pravda.**

To je přesně ten problém. I pro služby. Klamání soupeře a nepřítel je velmi běžná praxe a služby pak mají problém s verifikací zdroje. Dám příklad z vašeho novinářského oboru. Když bude existovat jednoznačně proruské médium, tak se tam asi nepůjdete ucházet o práci, že?

Já ne, ale někdo možná ano.

Protože vy dokážete rozeznat, že to je proruské médium a že cokoli od něj vyjde, může být podvržená informace. Ale někomu to nedochází, nebo dokonce ani nechce. Takže i pro služby je vždy důležité ověřit zdroje. Odkud informace pochází, jak mohla být zpracována, proč, kdo to platí atd.

Existuje nějaká stupnice či hodnocení věrohodnosti zdrojů?

Ano. Třeba se to označí B nebo B4, všechno něco znamená, podrobnosti sdělit nemohu. A jak jste se ptal na užití technologií, rozvíjejí se kvůli tomu více technické obory zpravodajství.

Co to znamená?

V minulosti i dnes je pověstnou třešničkou na dortu zpravodajství z lidských zdrojů čili takzvaní agenti. To známe i z filmů, je to atraktivní a lukrativní.

Máme si pod tím představit Jamese Bonda, nebo to je nesmysl?

Bond je atraktivní, je to zábava, ale jako reálný agent by byl brzy mrtvý. V popkultuře bych to spíše přirovnal k postavě Maxe Otty von Stierlitzze ze sovětského románu a pak seriálu, což bylo krycí jméno sovětského agenta Maxima Isajeva. Je to sice také fikce, ale při natáčení seriálu *Sedmnáct zastavení jara* dělali poradce lidé z Výboru státní bezpečnosti (KGB). Takže to je přesnější, jak si to představit. Spekulovalo se i o tom, že vzorem pro Putina, když byl agentem, byl možná právě Stierlitz.

Když není práce agenta zábava jako u Bonda, může být i dnes nebezpečná?

Stoprocentně! Zejména v nepřátelském prostředí. Není to jako ve filmu a v seriálu, že služby vraždí protivníky, i když i to se stalo. Služby ale dodržují nějaké limity. **Kvůli Bondovi jsme odbočili od toho technického zpravodajství.**

Většího významu nabyla analýza obrazového zpravodajství a všeho, co se dá odposlechnout. Tedy komunikace z mobilů, chatů, vysílaček, ale i někde položených kabelů. Dále vše, co je v informačním prostředí, které zná dobře každý – média, internet, weby, sociální sítě. Většina zpravodajské produkce dnes vzniká s využitím otevřených zdrojů. To je základ toho, co je pak prohlubováno sofistickovanějšími zpravodajskými způsoby. Navíc je u vyhodnocování otevřených zdrojů velmi dobrý poměr toho, co získáme a za jakou je to cenu. Někdo se na to dívá jako na nezpravodajský prostředek, někdo, kdo pracuje s agenty, se tomu dokonce směje, ale každá služba dnes pracuje především s otevřenými zdroji.

Pak je ale, předpokládám, důležité, jak se k tomu postavít, pochopit a analyzovat.

Přesně tak, u všeho, co zpravodajství dělá, je nejdůležitější správně interpretace. Pokud tomu tak není, je to k ničemu.

Je možné, že služby vše prověří, jak mají, nic nezanedbají, vyhodnotí to jako reálnou informaci a pak se po čase zjistí, že to byl výmysl? Že nám to někdo podstrčil?

Soupeř nebo nepřítel to dělá, často to zkouší. Pak jsou dvojí či trojí agenti, kteří to hrají na více stran, a tím matou služby. A i ty dnes tolik propírané dezinformace se vytvářejí tak, že třeba 95 procent z nějaké produkce je pravda a do toho celku vám nastrčí lži. **Jsou pak takzvané dezinformace pro bezpečnost státu skutečně tak nebezpečné?**

To záleží na tom, o čem dezinformace je. Říká se tomu kognitivní válčení, což je vědomé ovlivňování určité skupiny lidí. Jeho cílem je polarizace veřejného mínění, rozdělování společnosti. To provádějí Rusko, Čína i další země. Může se konkrétně v našem případě jednat například o snahu o snížení důvěry v NATO, Evropskou unii, ovlivňují se tím i volby.

Je možné, že takto někdo u nás slouží cizí moci a vlastně si to ani neuvědomuje? Že to není na-

verbovaný agent, nedostal ani zapláceno, ale tím, že se nechal zmanipulovat informacemi, poslouží někomu jinému?

Rozhodně ano. Je to patrné u některých politických stran, ale vidíme to třeba i v akademickém prostředí či v byznysu. Někteří lidé se prostě nechají zmanipulovat.

Blikne v takovém případě někde varovná kontrolka?

Zpravodajské služby jsou jedním z nástrojů exekutivy, nástrojem vládnutí. V České republice všechny řídí a koordinuje vláda. Jejich výstupy jdou jen oprávněným adresátům, například premiérovi, některým ministrům či některým představitelům armády a policie. Takovou informaci nedostanou politické strany, tam kontrolka neblinkne.

A nebylo by správné to poskytnout více lidem?

Logická otázka. Možná až příliš logická. Pak by se ale stalo, jak je u nás obvyklé, že informace by byly zveřejňovány a jejich interpretace by mohla být zneužita. Proto si myslím, že ne.

Já myslím na to, že by to bylo jakési varování.

Celý systém souvisí s tím, jak vznikla česká zpravodajská komunita, jež se řídí zákonem číslo 153 z roku 1994. Ten je konstruován správně, tehdy to poslanci udělali podle mě skutečně velmi dobře. Jsou tam stanoveny jasná omezení, jak lze využívat zpravodajské prostředky, jsou tam precizně stanoveny věci, aby to například nebylo zneužito proti občanům. Z vlastní zkušenosti vím, že se to dodržuje. To jsou filmové představy, že se někdo utrhne ze řetězu. Může se to stát, ale to je jednotlivé selhání člověka.

Jak byste z tohoto pohledu české služby charakterizoval?

Jsou loajální. Loajalita ve službě představuje loajalitu ke státu. **Objevily se po revoluci případy, že příslušníci českých služeb sloužili cizím rozvědčákům?**

Nevíme o takovém případě. Objevila se podobná podezření, ale neprokázalo se to. Nepochybně někdy došlo ke zneužití pravomoci, ale to nebylo namířeno proti státu.

Mluvili jsme o technologiích, umělé inteligence, myslím, výrobí jednou cokoli. Kam to až může zajít a změní to úplně charakter zpravodajských služeb?

Charakter ne, ale způsob jejich činnosti ano. V současnosti je sexy pojmem hybridní válčení. Co je jeho smyslem? Dosáhnout svých cílů v ekonomické a politické ob-

ČÍNSKÁ HROZBA JE REÁLNÁ, I KDYŽ MY JI VE STŘEDNÍ EVROPĚ TAK NEVNÍMÁME.

lasti bez války. Takže ovlivňování lidí v zájmových teritoriích a zájmových společenských skupinách. To se děje všude. K tomu mohou technologie dobře posloužit. Různá videa se známými lidmi, která jsou falešná, ale působí důvěryhodně, se už produkuje. A budou se zlepšovat.

Poslanecká sněmovna měla v březnu mimořádnou schůzi, protože ministr zahraničí Lipavský označil Andreje Babiše za bezpečnostní riziko kvůli informacím, jež na něj vůdce opozice sháněl. Jenže ze schůze vyplynulo, že největší bezpečnostní hrozbou je pro nás ruský režim, který byl označen za teroristický. Jakou hrozbou je?

Rusko je pro nás jednou z hlavních hrozeb. Procházíme přitom významným obdobím naší porevoluční samostatnosti, kdy zásadním způsobem přehodnocujeme strategické dokumenty i doktrínu českého státu. Máme nové dokumenty, jako *Bezpečnostní strategii, Obrannou strategii*, máme *Koncepci výstavby Armády ČR do roku 2030*. To všechno reaguje na podobu aktuálních hrozeb. I na válku na Ukrajině. A tím jsme zpět u Ruska.

Jaký je pro Českou republiku rozdíl mezi hrozbami v minulosti a dnes?

Kdysi jsme k tomu přistupovali tak, že jsme pojmenovávali něco, čemu jsme sami moc nevěřili. Jen aby to bylo. Příkladem je nelegální migrace. To není žádná nová hrozba, ta je velká a trvá mnoho let. Jen jsme si to dlouho nechtěli připustit v celé Evropě. Vůbec se tomu nepřipusoboval systém bezpečnostní, sociální ani infrastrukturní.

Problém s migrací přetrvává, protože je v tom podle mě zásadní nepochopení. Nelegální migrace může ohrozit naši bezpečnost, protože s vlnou uprchlíků přijdou i lidé, kteří jsou sem někým vysláni z jiných důvodů. Mluvím o islamistech jako možných teroristech. Jenže někdo to bere jako multikulturní „osvězení“.

Nelegální migrace je pro Evropu nepochybně bezpečnostním rizikem. To se vědělo, ale málo řešilo. Situace se i v tom ale mění. Co jsme ovšem nepředpokládali, je, že by v Evropě nebo její bezprostřední blízkosti vznikl konvenční konflikt vysoké intenzity. Tím je válka na Ukrajině. Ta nás probudila.

No, nepředpokládali. Ve slavné a u nás dobře známé knize *Střet civilizací od amerického politologa Samuela Huntingtona je celá kapitola o tom, že Ukrajina se možná jednou násilně rozpadne. Dokonce tam je zobrazena dělicí linie, která odpovídá dnešní linii fronty. Kniha je přitom z roku 1996.*

Ano, svým studentům říkám, že by si měli *Střet civilizací* nastudovat. Že to ale Huntington odhadl tak geniálně, mimochodem psal i o té migraci, je neuvěřitelné. **V případě Ukrajiny se hovoří i o možném použití jaderných zbraní Ruskem. Ty vždy sloužily hlavně k odstrašení strategických soupeřů. Je to tedy reálná hrozba?**

Tyto zbraně pořád slouží k odstrašování, třeba strategické balistické rakety, jež mohou nést jadernou nálož. V případě Ukrajiny se hovoří o použití taktických jaderných zbraní a to je něco jiného. To je jiná filozofie. To je užití této zbraně v omezeném rozsahu. Může to být i dělostřelecký granát či nálož v kufříku. Je to proto někdy zlehčováno, že to přece nezničí část Evropy, ale jen nějaké místo.

Takový narativ je velmi nebezpečný, bylo by to překročení červené linie. Mohlo by to pak mít nedozírné následky.

Mohlo by se užití taktické jaderné zbraně někdy týkat i Česka?

Nic nelze vyloučit, ale nedělejme paniku.

Když nic nelze vyloučit, je česká armáda připravena na válečný konflikt?

Že by bojovala sama, nepředpokládám. Jsme součástí NATO. To je bezpečnostní pojistka. Součástí toho celého je pak změna struktury, výcviku, přípravy a techniky našich ozbrojených sil. Když vidíme konvenční konflikt vysoké intenzity ve vzdálenosti jen několik stovek kilometrů od České republiky, tak musíme vytvořit koncept armády, který by měl více odpovídat současným hrozbám.

V případě hrozeb ovšem existují mimořádně odlišné představy, jak o jejich původu, tak i vývoji a důsledcích. Co s tím?

Narážíme na odlišnou rovinu uvažování o hrozbách. Jestliže existuje vojenské napadení suverénního státu jako na Ukrajině, tak je, myslím, každému jasné, že je to

v rozporu s mezinárodním právem a co to znamená. I pro jiné státy to představuje hrozbu v budoucnosti. Ale nelegální migrace, která je také velkou bezpečnostní hrozbou, pracuje s narativem lidskoprávním. To vede část společnosti k tomu, že tu hrozbu podceňuje. Přitom masová nelegální migrace představuje pro některé země s velkým počtem uprchlíků hrozbu vzniku sociální nestability. Mezi nelegálními migranty je i velké, a skutečně velké, to dokládají zjištění zpravodajských služeb, množství infiltrovaných lidí, kteří potenciálně mohou spáchat teroristický čin. V západní Evropě se to projevuje.

Velký konvenční válečný konflikt, hybridní válka, nelegální migrace, islámský terorismus, co je ještě další hrozbou pro Evropu, potažmo Česko? Nabízí se stále asertivnější a vlivnější Čína, na jejíž ekonomice je svět někdy závislý. Říkám tomu čínský chomout, z něhož ne-vylezeme.

Čínská hrozba je reálná, i když my ji ve střední Evropě tak nevnímáme. Nikdo si nemyslí, že čínské tanky budou stát někdy na řece Moravě.

To by musely překonat Rusko.

To by asi pro ně nebylo tak složité. To myslím jako nadsázku. Čína je hrozbou, protože chce mít zásadní ekonomický vliv po celém světě. A pracuje na tom. Nejde jenom o makroekonomický vliv, ale vámi vzpomínanou závislost na některých čínských výrobcích jsme viděli za covidu, to pak může mít důsledky na politiku některých zemí. Opět – v mnoha státech světa tento proces už probíhá. Jen se podívejme na takzvanou válku o Čip. Sledujme u toho motivy Číňanů, prezident Si Ťin-pching především potřebuje stabilitu doma. Musí se proto něčím vykazat, k tomu potřebuje neustálý ekonomický rozvoj, a tím vytváří tlak na konkurenty po světě. Je to skoro uzavřený kruh. Vy říkáte chomout. **Mohlo by to vést až k tomu, že by jednou Čína zaútočila na Tchaj-wan? Vy jste na Tchaj-wanu několikrát byl, znáte místní podmínky.**

Těžko předjímat, co vlastně čínský režim udělá. Je to jiná civilizace. Pokud by Tchajwanci de iure skutečně deklarovali nezávislost, tak si myslím, že by Číňané do konfliktu šli. Politická rétorika

JSME SOUČÁSTÍ NATO. TO JE BEZPEČNOSTNÍ POJISTKA.

je tam stejná, ale vojenské vnímání situace u Číňanů se mění. Cítí se stále silnější a reálně vojensky skutečně silnější a silnější jsou. Využívají u toho i nejmodernější technologie.

Číňané navíc vždy uvažují dlouhodobě, mají plán a výhled. Západ je tékavější, pořád chceme něco měnit.

Liberální demokracie uvažují v rámci jednoho volebního cyklu, Číňané ne, mají jinou mentalitu, vycházejí z tisíciletých konfucíánských tradic. Počkají si, když je potřeba.

Sice to ještě není hrozba, ale není nebezpečné pro Evropu i to, že Amerika už více hledí přes Pacifik na Asii? Že ji zajímáme méně?

My Evropané si to pořád nechceme přiznat, ale Ameriku skutečně

více zajímají dynamické regiony kolem Pacifiku. Spojené státy na to reagují nejenom v oblasti ekonomické, ale i vojenské.

Je ještě něco, kromě toho, co jsme vyjmenovali, co je pro Evropu hrozbou?

Obávám se, že za dobu, co v Evropě díky bohu nebyl velký konflikt, se změnila naše mentalita. Že si nejsme ochotni některé hrozby připustit. Podceňujeme je. Můj známý, izraelský akademik Dan Schueftan, který byl i šéfem Centra pro národní bezpečnostní studia na Haifské univerzitě, říká: „Vy jste jediná civilizace v historii světa, která páchá sebevraždu dobrovolně.“ Protože odmítáme reflexi hrozeb.

Co s tím?

Část veřejnosti si už některé hrozby uvědomuje, část ještě ne, ale obecně se dá říci, že se těm hrozbám odmítáme jednoznačně postavit. Jsem bytostně přesvědčen, že pro Čechy je dnes jedinou bezpečnostní zárukou NATO. Pořád u toho spoléháme na to, že v případě nutnosti nám přijdou na pomoc Spojené státy. Tak by to i bylo. Měli bychom se už ale probudit a dělat v tom víc sami. ✪